

فهرست

بخش اول: زمینه‌ مناظره

پیشگفتار	۳
الیور استون به عنوان مورخ	۲۷
تصویر من از نگاه مورخان	۴۱
مأموریت مقدس-الیور استون و ویتنام	۶۹

بخش دوم: فیلمها

سالوادور	۱۰۱
جوخه	۱۱۹
وال استریت	۱۳۱
چپ جدید، تجدیدنظرطلبی در تاریخ- تجربه استون در متولد چهارم ژوئیه	۱۴۷
مارمولک شاه یا قهرمان تقلبی-الیور استون، جیم موریسون و تاریخ	۱۶۳
الیور استون، جان اف. کندی و تاریخ	۱۸۱
آسمان و زمین	۱۹۳
خونسردتر از مانسون-قاتلان بالفطره	۲۰۵
نیکسون- آیا تاریخ این است؟	۲۲۱
درباره فیلم نیکسون	۲۲۷
درباره جان کندی و نیکسون	۲۳۵

بخش سوم: الیور استون پاسخ می‌دهد

هفت فیلم	۲۴۱
نیکسون و جان اف. کندی	۲۷۱
یادداشتها	۳۱۹
نمایه	۳۳۵

بخش اول

زمینهٔ مناظره

پیشگفتار

رابرت برنت تاپلین ❖

تلفی پیش از برگزاری جلسه، حس کردم الیور استون خطرات احتمالی حضور در چنین نشستی را در نظر گرفته است. او می‌خواست در مورد روال بحث و پرسش و پاسخها اطلاعاتی کسب کند. از من سؤال کرد آیا فکر می‌کنم ممکن است برخی از حاضران در جلسه بخواهند دربارهٔ تعبیر و تفسیرهای تاریخی او مشاجره راه بیندازند؟ اعتراف کردم چنین حمله‌ای کاملاً محتمل است. کارگردان نگرانی جدی خود را از حملات انتقادی مخاطبان بیان کرد. با این حال از شرکت در چنین مقابله و دست و پنجه نرم کردنی که به او پیشنهاد کرده بودم جا نزد. او به نیویورک آمد و در مقابل حدود هزار نفر از کارشناسان تاریخ از فیلم نیکسون دفاع کرد.

وقتی الیور استون را در آن جلسه معرفی می‌کردم، متوجه شدم که او از استودیوهای آشنای هالیوود فاصله بسیار دارد.

❖ رابرت برنت تاپلین (Robert Brent Toplin) استاد رشته تاریخ در دانشگاه کارولینای شمالی (University of North Carolina) است. او ویراستار و مؤلف نه کتاب است. از جمله: تاریخ از دید هالیوود: استفاده و سوءاستفاده از گذشته آمریکا (*History by Holly Wood: The Use and Abuse of the American Past*) (۱۹۹۶) و فیلمهای مستند کزن پرتز از جنگ داخلی: تاریخ دانان پاسخ می‌دهند (*Ken Burns' The Civil War Historians Respond*) (۱۹۹۶). او همچنین سردبیر و ویراستار بخش نقد فیلم نشریه تاریخ آمریکا و تدوین‌کنندهٔ مقالات مربوط به رسانه‌های جمعی است که در نشریه چشم اندازها وابسته به «انجمن تاریخ دانان آمریکا» چاپ می‌شود. او نویسندهٔ چند درام تاریخی است و سخنرانیهای فراوانی در مورد رابطهٔ سینما و تاریخ در محافل عمومی و در شبکه‌های تلویزیونی سراسری داشته است.

1. Oliver Stone 2. Nixon

3. *Mission Impossible*, اشاره به فیلمی به همین نام ساختهٔ برایان دی پالما.

سال ۱۹۹۷ زمانی که برای برگزاری جلسه‌ای در مورد سینما و تاریخ برای «انجمن تاریخی آمریکا» برنامه‌ریزی می‌کردم، تصمیم گرفتم کاری شگفت‌انگیز انجام دهم. برای الیور استون^۱ بحث‌انگیزترین کارگردان هالیوودی که در مورد تاریخ معاصر آمریکا فیلم ساخته است، دعوتنامه‌ای فرستادم که به‌عنوان رئیس جلسه برای جمع بزرگی از مورخان و نیز هزاران بیننده‌ای که این جلسه را از تلویزیون سراسری تماشا می‌کردند دربارهٔ فیلم اخیر خود، نیکسون^۲ سخن بگوید.

این اقدام ظاهراً «مأموریتی غیرممکن»^۳ بود و انتظار نداشتم الیور واکنش مثبتی نشان دهد. در واقع چرا باید یکی از پرمشغله‌ترین و موفق‌ترین فیلم‌سازان آمریکایی بخواهد پنج‌هزار کیلومتر از ساحل غربی آمریکا به نیویورک پرواز کند و برای کارشناسان حرفه‌ای دربارهٔ برداشت خویش از تاریخ سخن بگوید؟ او هیچ پولی بابت سفر و سخنرانی دریافت نمی‌کرد و سخنرانی در آن جلسه، حتی احتمال افزایش بازاریابی و فروش فیلم و نسخه‌های ویدئویی فیلم او را هم نمی‌داد. برعکس، ممکن بود این دیدار به حیثیت و اعتبار فیلمهای او بسیار لطمه بزند. منتقدان حرفه‌ای در آنجا آماده بودند تا او را بابت چیزی که به نظر آنها تحریف مدارک و دست بردن در ادله و مستندات تاریخی است، مورد حمله قرار دهند. شاید مورخان هم بر آن می‌شدند تا استون را به‌سبب مداخله در حرفهٔ آنها غافلگیر کنند و به دام بیندازند. ممکن بود این جلسه به جار و جنجالی نامناسب برای هنرمند و فیلمهای او تبدیل شود.

با کمال شگفتی الیور استون دعوت مرا پذیرفت. طی گفتگوی

کف‌زدن‌های ممتد تحسین می‌کردند، نشانه‌ای از ارج‌گذاری و آرامش در چهره استون دیده می‌شد. «

اکنون می‌فهمم که شگفت‌زدگی من از پا گذاشتن الیور استون به درون کُنّام شیران تاریخ‌دان بی‌مورد بود، زیرا او در تمام دوران حرفه‌ای خویش با جار و جنجال و مجادله لفظی روبه‌رو بوده است. او، بیش از هر فیلمساز دیگری، مایل بود در بحث‌های عمومی مربوط به جنبه‌های بحث‌انگیز فیلم‌هایش مشارکت کند. به‌عنوان مثال، در دفاع از فیلم جان‌کندی^۶، درباره تردیدهایش نسبت به نتیجه‌گیری‌های «کمیسون وارن»^۷ در مورد قتل رئیس‌جمهور جان‌کندی قویاً استدلال می‌کند. الیور استون نظریه خود را در مقالاتی برای نیویورک تایمز^۸ و نشریات دیگر و با حضور در برنامه‌های تلویزیونی به‌طور کلی مطرح کرد. استون نقش مورخ پرشور و حرارتی را داشت که مصمم بود خوانندگان را با منطق ویژه خود در رویارویی با حقیقت گذشته به تأمل و تفکر بیشتری ترغیب کند. او در استدلال‌های منتقدان خود، ضعفها و خطاهایی (عمدی یا غیرعمدی) یافت و در حمایت از نتیجه‌گیری‌های شخصی خود درباره قتل جان‌کندی به مدارک دقیق و موجهی استناد کرد؛ و نیز وارد بحث داغی شد که حول تصمیم جان‌کندی مبنی بر خروج نیروهای امریکایی از ویتنام می‌چرخید (به‌نظر استون، کندی در نظر داشت سربازان امریکایی را از ویتنام بیرون بکشد، و گفت اگر جان‌کندی به قتل نمی‌رسید احتمالاً ترازوی امریکا در ویتنام رخ نمی‌داد).

الیور استون نه تنها پیشگام ساختن فیلم‌های جنجالی و بحث‌انگیز هالیوود است، در عین حال پرکارترین کارگردانی است که در فیلم‌هایش با تاریخ معاصر امریکا سروکار دارد. در

گفتم: «فیلمسازان بسیاری در زمینه تاریخ زورآزمایی کرده‌اند، اما به‌شبه‌ای جزئی و در عین حال گذرا. آنان فیلم‌هایی ساخته‌اند و برای فروش فیلم‌های خود کمی هم با مطبوعات گفتگو کرده‌اند، اما بعد در استودیوهای تجاری پنهان شدند تا فیلم‌های بعدی خود را بسازند. معدودی از آنان این جسارت را داشته‌اند تا برای بحث درباره رابطه فیلم خود با تاریخ در جلسه بزرگی با حضور تاریخ‌دانان حرفه‌ای شرکت کنند.» سپس ادامه داد: «می‌توانیم بسیاری از نظرات او را که همین اواخر ابراز شده نقد کنیم، اما لاقلاً می‌توانیم شجاعت او را برای اینکه مقابل میکروفون قرار گرفته تا به پرسشها پاسخ بدهد ارج بگذاریم.» طی برگزاری جلسه، استون، هم‌مورد تحسین قرار گرفت و هم با انتقاد روبه‌رو شد. جرج مک‌گاورن^۱، کاندیدای ریاست جمهوری و رقیب ریچارد نیکسون^۲ و آرتور شلزینگر^۳، تاریخ‌دان برجسته و مشاور پیشین رئیس‌جمهور جان‌کندی^۴ نظرات خود را در مورد فیلم نیکسون ابراز کردند (که در این کتاب گنجانده شده است). مک‌گاورن که از دیدن فیلم، پرشور و حرارت و هیجان‌زده بود، استون را برای ترسیم تصویری مُشعشع و چندبُعدی از سیاستمداری که مک‌گاورن او را مستقیم و بی‌واسطه می‌شناخت تحسین کرد. آرتور شلزینگر محسّاتی در فیلم یافت، اما به‌طور کلی، فیلمساز را به‌سبب تخیل بیش از اندازه (بویژه در بخشهایی که به توطئه مربوط می‌شود) نکوهش کرد. پرسشها و اظهارنظرات حضار آمیزه‌ای از واکنشهای موافق و مخالف بود. تعدادی از حاضران تحسین خود را نسبت به کار استون ابراز داشتند و برخی پرسشهای عمیق و دقیق مطرح کردند، اما اظهارنظرهای حضار در مجموع مثبت بود. تاریخ‌دانان از این بابت که الیور استون میل و رغبت نشان داده تا با منتقدان سرسخت خویش مقابله و از فیلم خود دفاع کند بسیار تحت تأثیر قرار گرفتند. نشریه گاه‌شمار آموزش عالی^۵ بعداً واکنشها را با عنوان درشت «الیور استون در جلسه کارشناسان تاریخ هوادارانی به دست آورد» جمع‌بندی کرد. در این نشریه آمده بود: «زمانی که حضار سخنرانی او را با

1. George McGovern

2. Richard Nixon

3. Arthur M. Schlesinger

4. John. F. Kennedy

5. *Chronicle of Higher Education*6. *JFK*

7. Warren Commission

8. *New York Times*

تفسیرهای «تاریخی» معناداری را به نمایش می‌گذارند؟ استون معتقد است بسیاری از فیلمهای او با موضوعات تاریخی سروکار دارد. او خود را دوستدار تاریخ و خواننده مشتاق و حریص کتابهای تاریخی می‌داند. فیلمهای او با محور تاریخی، عمدتاً بر گذشته نزدیک، دوران جوانی و مراحل بلوغ سنی و فکری شخص استون متمرکز شده‌اند. اغلب این داستانها برای او معنای عمیق شخصی دارند. فیلم جوخه از بعضی از تجربه‌های او به‌عنوان سرباز در جنگ ویتنام ناشی می‌شود و فیلم گروه دورز جنبه‌های زندگی یکی از موسیقی‌دانان مورد علاقه او، جیم موریسون را بررسی می‌کند. در ضمن، فیلم اسکندر نیز از استون روی پرده است^۹ و ساخت فیلمی درباره جرج آرمسترانگ کاستر^{۱۰} (فرمانده معروف نیروهای امریکایی که همراه با سربازان خود در جنگ با سرخپوستان کشته شد) را در دست بررسی دارد. این کندوکاوها علاقه او را به موضوعاتی که در گذشته دور اتفاق افتاده و از زمان معاصر و دوران خود او فاصله بسیار دارد، نشان می‌دهد.

الیور استون می‌گوید: «فیلمهایی که با گذشته سروکار دارند تفکر بینندگان را برمی‌انگیزند و علاقه مردم را به خواندن کتاب تشدید می‌کنند، اما درام و آثار دراماتیک نمی‌توانند مانند کار محقق، حس تحقیق را در مورد گذشته ایجاد کنند. او می‌گوید: «فیلمها "طرحی مقدماتی" از تاریخ به ما می‌دهند که با آن راههای متنوعی برای تفکر درباره گذشته و حال و هوای آن باز می‌شود.» استون تأکید می‌کند که نه فیلم تاریخ مکتوب است و نه فیلمساز تاریخ‌دان. او اصرار دارد که در درجه اول، درام‌پرداز است و هرگز ادعای مورخ بودن نکرده است (استون استدلال

سال ۱۹۸۶، فیلم سالوادور^۱ را ساخت که انتقادی تلویحی از حمایت امریکا از خط‌مشی جناح راست در کشور السالوادور در امریکای مرکزی است. استون همچنین برای فیلم جوخه^۲ (۱۹۸۶) که چشم‌اندازی تاریک از تجربه جنگی سربازان امریکا را در ویتنام به تصویر می‌کشد، جایزه اسکار بهترین فیلم را دریافت کرد. فیلم وال استریت^۳ انتقادی است به بسند و بست‌های پشت پرده در بازار بورس نیویورک و دخالت‌های پنهانی و غیرقانونی افراد منتقد در حوزه اسناد و اوراق بهادار که طی دهه ۱۹۸۰ جریان داشت؛ و فیلم متولد چهارم ژوئیه^۴ (۱۹۸۹) به بررسی شیوه‌هایی می‌پردازد که فرهنگ امریکایی با به کار بردن آنها جوانان را نسبت به جنگ، پرشور و حرارت و هیجان‌زده می‌کرد و از این رهگذر سبب درگیری وحشتناک بیشتر کشور در جنگ ویتنام می‌شد. فیلم گروه دورز^۵ (۱۹۹۰) به زندگی جیم موریسون می‌پردازد که در دهه ۱۹۶۰، دوره سکس، مواد مخدر و راک اندرول^۶، بُت موسیقی بود. فیلم جان کندي (۱۹۹۱) سبب شد تا بسیاری خواهان بازنگری مجدد در مورد قتل جان کندي شوند. فیلم آسمان و زمین^۷ (۱۹۹۳) داستان زندگی واقعی زنی ویتنامی است که کشور جنگ‌زده خود را ترک می‌گوید و با مردی امریکایی ازدواج می‌کند و برای زندگی راهی کالیفرنیا می‌شود. فیلم نیکسون (۱۹۹۵) تصویری روان‌شناختی از رئیس‌جمهوری فاسد و خطاکار عرضه می‌کند و فیلم قاتلان بالفطره^۸ (۱۹۹۴) به بررسی رابطه بین خشونت جنایی و رسانه‌های جمعی می‌پردازد که چگونه آن را جذاب نشان می‌دهند. تمامی این فیلمها بیانیه‌های نیشداری درباره زندگی امریکایی و روابط خارجی امریکا از دهه ۱۹۶۰ تا به امروز به شمار می‌روند.

آیا الیور استون مورخ است؟

آیا سینما می‌تواند وظیفه کتابهای تاریخ را بر عهده گیرد؟ آیا استون واقعاً مورخ است؟ آیا ما باید بپذیریم که فیلمهای او

1. *Salvador*
2. *Platoon*
3. *Wall Street*
4. *Born on the Fourth of July*
5. *The Doors*
6. *Rock 'n' Roll*
7. *Heaven and Earth*
8. *Natural Born Killers*
9. فیلم اسکندر ساخته الیور استون در سال ۲۰۰۴. م.
10. *George Armstrong Custer*

خود را در مقاله‌ای با عنوان «تصویر من از نگاه مورخان» توضیح می‌دهد).

بنابر ادعای برخی نویسندگان، استون در اولین سالهای کارگردانی‌اش خود را به‌عنوان «مورخ سینما» شناسانده است، اما استون در مقابل می‌گوید که این اظهارات نادرست هستند و به‌غلط به بینندگان القا کرده‌اند که فیلمهای او پژوهش تاریخی خدشه‌ناپذیری است. در نتیجه استون معتقد است مورخان و افراد دیگری که با فیلمهای او برخورد کرده‌اند، فیلمهای او را نفهمیده‌اند و با الگوی ناقص تحلیلی آنها را نقد کرده‌اند. در عوض، استون از برخوردی دفاع می‌کند که بر مبنای دریافتی عمیق، او را در درجه اول درام‌پرداز یا «مستندساز-درام‌پرداز» می‌داند. برخی از روزنامه‌نگاران و محققان از این اکراه دارند که درباره فیلمهای مردم‌پسند همچون نمونه‌های تاریخی بحث کنند و شکایت می‌کنند که این‌گونه فیلمها آن قدر به قصه نزدیک می‌شوند که به‌مثابه آثاری مشروع از یک تعبیر تاریخی جلوه می‌کنند. به عقیده آنها فیلمسازان فرصتهای بسیاری دارند که از آنها به نفع آزادی و اختیار هنری بهره می‌برند. نویسندگان و کارگردانی چون الیور استون، صحنه‌ها، دیالوگها و شخصیتهای خودشان را ابداع می‌کنند؛ زمان حدوث رخدادها را فشرده می‌کنند؛ چند شخصیت را در قالب معدودی از شخصیتهای معرف ادغام می‌کنند؛ و برای اینکه داستانهای خود را از لحاظ دراماتیک قاطع و کوبنده از کار درآورند، حقیقت را دستکاری می‌کنند. افزون بر اینها، فیلمسازان پیشینه تاریخی را خیلی ساده می‌کنند. هنرمندان هالیوودی گرایش دارند رخدادهایی با علل پیچیده را به یک علت کاهش دهند و غالباً تغییر و دگرگونی را به اعمال یک یا دو قهرمان یا شخصیتهای اصلی فیلمهای خود نسبت می‌دهند. اما منتقدان می‌گویند برای فراگیری تاریخ به کتاب مراجعه کنید. پژوهش تخصصی برای کشف حقایق از طریق درک و تحلیل پیچیده عوامل صورت می‌گیرد؛ در حالی که فیلمسازان به‌منظور اینکه بینندگان را سرگرم کنند، پول بسازند و برنامه‌های شخصی خود را پیش

برند، از گذشته تصویری فوق‌العاده ساده ارائه می‌دهند. کسانی که از استون و هنرمندان دیگر هالیوود که با تاریخ سروکار دارند دفاع می‌کنند، از واژه «تاریخ‌نگار» تعریف گسترده‌تری دارند. به نظر این افراد، امروزه نسبت به دهه‌های گذشته تاریخ را بسیار راحت‌تر و با مثالهای گسترده‌تری می‌توان طرح کرد. دیگر اطلاعاتمان را از زمان گذشته انحصاراً از استادان تاریخ و نویسندگان کتابها و مقالات به دست نمی‌آوریم. گذشته، از خلال فعالیتها و اعمال بسیاری از بازیگران دیگر تاریخ نیز برای ما جان می‌گیرد. «تاریخ‌نگاران مردمی»، یعنی افراد حرفه‌ای که خارج از محیط کلاس درس آموزش و آگاهی می‌دهند، نیز چیزهایی به ما می‌آموزند. نمایشها و برنامه‌هایی در موزه‌ها ترتیب می‌دهند؛ ساختنها و بناهای تاریخی را ترمیم می‌کنند؛ سخنرانی‌هایی برگزار می‌کنند و بازآفرینی‌های دراماتیکی به نمایش می‌گذارند که در آنها بازیگران نقش شخصیتهای تاریخی را بازی می‌کنند. مستندسازی که در تلویزیون ملی به‌عنوان «مورخ» کار می‌کنند، پیشینه و زمینه جنگهای داخلی (انفصال) امریکا، رؤسای جمهور امریکا و موضوعات دیگر را با ساخت فیلم مستند موردپسند همگان تعبیر و تفسیر و بازگو می‌کنند. شبکه‌های تلویزیونی دیگر هم در این زمینه فعال هستند. «اینترنت» نیز به شیوه‌های متعدد عامه مردم را مشغول می‌کند؛ از فراهم آوردن امکانات برای گفتگوهای اختصاصی درباره گذشته گرفته تا دسترسی به پایگاههای اطلاعاتی تاریخی. و البته تاریخی هم وجود دارد که از هالیوود صادر می‌شود که از آن میان، الیور استون معروفترین و بحث‌انگیزترین پژوهنده تاریخ امریکا به شمار می‌رود.

رابرت روزنستون^۱، در مقاله خود در این کتاب، نمونه‌هایی می‌آورد که نشان می‌دهد الیور استون نیز به شیوه‌های مختلف در نحوه تفکر ما درباره تاریخ شرکت فعال داشته است.

1. Robert A. Rosenstone